

ПРОДОВОЛЬЧЕ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ (АГРАРНЕ) ПРАВО ЄС: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

О.В. ГАФУРОВА, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: gafurova.olena@gmail.com

Анотація. У статті проведено науково-теоретичний аналіз продовольчого законодавства ЄС. З'ясовано, що його основу складають норми права, які регулюють відносини, пов'язані із процесом сільськогосподарського виробництва. Такі правовідносини мають специфічний об'єкт (сільськогосподарську продукцію, включаючи корми), особливих суб'єктів (сільськогосподарських товаровиробників), а отже і свій зміст – права та обов'язки суб'єктів, пов'язані із забезпеченням безпеки сільськогосподарської продукції на стадії первинного виробництва.

З метою визначення місця продовольчого права у системі права ЄС, розкрито його принципи: аналізу ризиків (ст. 6); обережності (ст. 7); відповідальності за безпеку харчових продуктів (п. 1) ст. 17); простежуваності (ст. 18); захисту інтересів споживачів (ст. 8); права на інформацію (ст. 9, 10).

Стверджується, що наявність норм, які регулюють окремий вид однорідних суспільних відносин (що виникають, змінюються і припиняються у процесі виробництва безпечної харчової продукції, включаючи корми), а також принципів, що виступають основними засадами такого виробництва, свідчить про те, що продовольче право є сформованим правовим інститутом. Наявність в ньому значної кількості норм різних галузей права, об'єднаних за своїм змістом, дозволяє вважати його міжгалузевим правовим інститутом, основу якого складають норми сільськогосподарського (аграрного) права ЄС.

Ключові слова: продовольче право, аграрне право, законодавство ЄС, сільськогосподарська продукція, харчовий продукт, якість і безпека продукту харчування, захист прав споживачів, первинне виробництво сільськогосподарської сировини, корм

Актуальність.

Питання продовольчої безпеки займає провідне місце у національній безпеці кожної країни, оскільки є обов'яз-

ковою умовою й необхідним чинником соціальної та економічної стабільності держави. Завдяки їй досягається сталий соціально-економічний розвиток суспільства, його демографічне відтво-

рення (Курман, 2017: 87). Враховуючи те, що сільськогосподарська продукція є основою харчування людини, особливої актуальності набуває вирішення проблеми як виробництва достатньої кількості такої продукції, так і забезпечення її якості і безпеки для споживачів. З метою належного врегулювання вказаних відносин, у Європейському Союзі, прийнято низку нормативно-правових актів, які сформували таку галузь законодавства як продовольче право. Значна частина документів (майже три сотні актів ЄС за такими напрямками, як: безпечність харчових продуктів та кормів, здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин, державний контроль у зазначених сферах тощо («Санітарні та фітосанітарні заходи»), з яких вона складається, має бути імплементована в українське законодавство на підставі Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV («Санітарні та фітосанітарні заходи») Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, схваленої розпорядженням КМУ від 24 лютого 2016 р. № 228-р. Відповідно, важливим є розуміння місця продовольчого права у правовій системі ЄС, його принципів, структури, джерел.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питаннями правового регулювання якості та безпеки сільськогосподарської продукції займався ряд українських фахівців у галузі аграрного, земельного та екологічного права, зокрема: С.І. Бугера, В.М. Єрмоленко, Д.С. Піддубна, С.М. Романко, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, Т.М. Чурилова. На жаль, без-

посередньо висвітленню ознак продовольчого права, його взаємозв'язку з аграрним (сільськогосподарським) правом ЄС, ними не проводилося. Враховуючи комплексний характер дослідження, використовувалися наукові доробки таких вітчизняних і зарубіжних представників міжнародного права, як Є.А. Арабей, О.К. Вишняков, С.Ю. Кашкін, О.О. Хоменко, а також спеціалістів у галузі аграрного права: М.П. Раджоньєрі, М. Валетта, Ж. Юдо, P. Czechowski, M. Korzycka-Iwanow, S. Prutis, A. Stelmachowski, J.A. Usher та інших.

Мета статті полягає у з'ясуванні місця продовольчого права у правовій системі ЄС, його принципів, структури, джерел. Окрема увага звертається на розкриття проблеми співвідношення сільськогосподарського (аграрного) та продовольчого права ЄС.

Результати.

У юридичній науці і практиці не склалося єдиної думки щодо розуміння поняття «продовольче право». Так, італійські експерти розглядають його як галузь законодавства, що охоплює виробництво, обіг та адміністрування харчових продуктів. Законодавство про харчові продукти включає законодавство, що стосується рецептури продуктів, законодавство, що регулює відносини із споживачем (маркування, презентація та реклама харчових продуктів) та правила щодо гігієни і безпеки харчових продуктів («Food law»). Деякі європейські науковці вважають, що продовольче право – це частина права, яка охоплює всі норми, положення, прецедентне право та «м'яке право» у сфері продовольства. Це робить його «функціональною сферою права», яка більш спрямована на суспільне застосування, ніж на

доктринальне розмежування. Воно включає національні та міжнародні, приватні та державні, кримінальні та адміністративні положення щодо продовольства. Тобто, продовольче право, з одного боку визначається як галузь законодавства у сфері виробництва і обігу харчової продукції, з іншого – являє собою певну частину права (інститут (підгалузь, галузь права?), що складається з норм різних галузей права в цій сфері. В контексті зазначеного виникає питання щодо місця вказаних норм у системі права ЄС. Вітчизняні дослідники зазначають, що відносини щодо регулювання безпеки продуктів харчування є правовідносинами цивільно-правового типу (Право Європейського Союзу, 2013: 239–317), і відповідно розглядаються ними як складова захисту прав споживачів (Право Європейського Союзу, 2013: 273–284; Право Європейського Союзу, 2009: 251–274; Арабей, 2014: 81). На наш погляд, вказана група правовідносин хоча і тісно пов'язана із правовідносинами у сфері захисту прав споживачів, але має ряд особливостей, які не дозволяють їх отождествити. Крім того, як вже зазначалося вище, законодавець ЄС оперує поняттям «продовольче право». При цьому, європейські науковці звертають увагу на те, що хоча захист життя та здоров'я та інших інтересів споживачів є основною метою продовольчого законодавства, воно не забезпечує споживачів жодними конкретними правами чи засобами захисту (Bernd M.J. van der Meulen, 2013). Тобто, вказане зауваження дає підстави стверджувати, що насправді продовольче право безпосередньо «не націлене» на споживача. Точніше, як вказується на офіційному сайті Європейського Парламенту, європейська політика безпеки харчових

продуктів є двоякою: захистити здоров'я людини та інтереси споживача та сприяти безперебійному функціонуванню єдиного європейського ринку (Laky, 2019). Відповідно, продовольче законодавство регулює процес виготовлення безпечних продуктів споживання та їх обіг. Характеризуючи продовольче право ЄС, слід зазначити, що воно базується на концепції «від лану до столу», яка передбачає особливу увагу до всіх ланок виробничого ланцюга, у т. ч. до кормів, які застосовуються для годівлі продуктивних тварин (Новак & Мельник, 2020: 60). Тобто, обов'язковим для виробників харчової продукції є дотримання усіх приписів, встановлених Регламентом (ЄС) № 178/2002 Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2002 р. про встановлення загальних принципів і вимог продовольчого права, створення Європейського органу з безпеки продуктів харчування і закріплення процедур щодо безпеки харчових продуктів (далі – Регламент (ЄС) № 178/2002) («Регламент об установленні обцин принципов...»), 2002). Цей документ діє на всіх стадіях виробництва, обробки і обігу харчових продуктів і кормових засобів. Дія Регламенту не поширюється на виробництво первинної продукції для приватного домашнього використання, домашню переробку, використання або зберігання харчових продуктів (п. 3 ст. 1). Таким чином, його норми встановлюють обов'язки виробників харчової продукції, які мають кореспондуватися з правами її споживачів. В результаті основним суб'єктом вказаних правовідносин стає підприємець та відповідні органи, які здійснюють контроль в зазначеній сфері.

Згідно із законодавством, продовольче право – це сукупність правових

норм про харчові продукти в цілому і про безпеку харчових продуктів зокрема, на рівні Співтовариства або окремих держав, що регулюють правовідносини на всіх стадіях виробництва, переробки і обігу харчових продуктів, а також кормових засобів, що виготовляються для тварин, з яких отримуються харчові продукти, або які ними відгодовуються (п. 1 ст. 3 Регламенту (ЄС) № 178/2002). При цьому, стадії виробництва включають в себе первинне виробництво – виробництво, розведення, вирощування (тварин, рослин) або виробництво первинних продуктів (сільськогосподарської сировини), включаючи збір врожаю, доїння, а також виробництво сільськогосподарської тваринної продукції до забою тварин. Первинне виробництво включає також полювання і рибальство, а також збір врожаю дикорослих рослин (п. 17 ст. 3). Аналізуючи вищезазначене поняття, можна дійти висновку, що основу продовольчого права складають норми права, які регулюють відносини, пов'язані із процесом сільськогосподарського виробництва. Такі правовідносини мають специфічний об'єкт (сільськогосподарську продукцію, включаючи корми), особливих суб'єктів (сільськогосподарських товаровиробників), а отже і свій зміст – права та обов'язки суб'єктів, пов'язані із забезпеченням безпеки сільськогосподарської продукції на стадії первинного виробництва. Таким чином, доцільно погодитися із думкою російських науковців, що продовольче право ЄС є галуззю законодавства, яка тісно пов'язана з сільськогосподарським правом ЄС (Арабей, 2014: 96; Право Европейского Союза, 2013: 622). До того ж, у ряді зарубіжних підручників з сільськогосподарського (аграрного) права розглядаються питання, пов'я-

зані із забезпеченням харчової безпеки або захистом здоров'я споживачів. Так, деякі автори звертають увагу, що заходи, у сфері захисту людей, тварин та рослин, безперечно впроваджуються у торгівлі сільськогосподарською продукцією, і як предмет права, вони представляють сферу, де загальні правила Договору (Договір про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЕС) (Договір про функціонування, 2010: 75–420) – *примітка моя*) можуть особливо застосовуватися у торгівлі сільськогосподарською продукцією (Usher, 2001: 22). Адже, норми, що стосуються сільського господарства та рибальства, є певним винятком із загальних положень ДФЕС (ст.ст. 39–44 встановлюють особливості у регулюванні спільної політики ЄС в зазначеній сфері). Розділ «Правові інструменти охорони здоров'я людей і тварин» має польський підручник «Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej» (Czechowski, Korzycka-Iwanow, Prutis, Stelmachowski, 1999: 309–333). Питання харчової безпеки піднімаються у підручнику «Агроекологічне право Європейського Союзу та Італії» (Раджоньери, Валетта, 2006: 175–193). Вказане свідчить, що ці науковці розглядають відносини, пов'язані із виробництвом безпечної сільськогосподарської продукції у якості складової предмету сільськогосподарського (аграрного) права. Також серед представників європейської науки є такі, які наполягають на агропродовольчому призначенні сучасного аграрного права (Юдо, 2009: 73). При цьому, на думку ряду науковців, до сільськогосподарського права входять стандарти комерціалізації та інші вимоги до якості продовольчих товарів, покликані забезпечити їх оптимальні смакові та інші характеристики для

споживача. А от норми продовольчого законодавства ЄС регулюють відносини, пов'язані, головним чином, із забезпеченням безпеки продовольчих товарів для людини (Право Європейського Союзу, 2013: 622–623). На наш погляд, вказані норми мають розглядатися в комплексі. На це звертається увага і в Регламенті (ЄС) № 178/200, який має забезпечувати вільний обіг безпечних і якісних харчових продуктів, здоров'я та благополуччя громадян, реалізацію їх соціальних та економічних інтересів, високий ступінь захисту життя і здоров'я людей(преамбула).

Продовольче законодавство ЄС складається з значної кількості різнорідних за своїм змістом нормативних документів. Регламент (ЄС) № 178/2002 містить основоположні засади продовольчого права і тому, виступає в якості *lex generalis* по відношенню до інших актів, що приймаються в сфері захисту здоров'я споживачів (Арабей, 2014: 98). За сферою відносин, які регулюються продовольчим законодавством, виділяються наступні групи нормативно-правових актів: ті, що стосуються гігієни харчових продуктів; щодо наявності забруднюючих речовин у складі харчових продуктів; щодо маркування харчових продуктів; про речовини, які додаються до їжі; що стосуються здоров'я тварин та рослин; про корми для тварин та маркування кормів; щодо нових продуктів харчування; щодо генетично модифікованих організмів (Laku, 2019). Не зупиняючись докладно на їх характеристичі, слід звернути увагу, що значна частина цих нормативних документів стосується безпосередньо правового регулювання виробництва безпечної сільськогосподарської продукції. Так, законодавство щодо гігі-

єни харчових продуктів встановлює специфічні правила для первинного виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Законодавство щодо наявності забруднюючих речовин у складі харчових продуктів стосується функціонування внутрішнього ринку та регулює граничні рівні залишків різних видів забруднюючих речовин (пестицидів, нітратів тощо) у харчовій продукції, включаючи корми рослинного і тваринного походження. Крім того, традиційно до джерел аграрного права належить законодавство у сфері здоров'я тварин та рослин і про корми для тварин та маркування кормів, а також законодавство, яким регулюється виробництво продукції з генетично модифікованими організмами. Вказане додатково підкреслює взаємозв'язок продовольчого і аграрного (сільськогосподарського) права ЄС. На наш погляд, це дає підстави для виділення агропродовольчого законодавства ЄС, до складу якого також можна включити нормативно-правові акти, що регулюють виробництво окремих видів сільськогосподарської продукції, її якість, виробництво органічної сільськогосподарської продукції.

Для того, щоб визначити місце продовольчого права у системі права ЄС, слід зазначити, що у законодавстві чітко закріплені його принципи: аналізу ризиків (ст. 6); обережності (ст. 7); відповідальності за безпеку харчових продуктів (п. 1) ст. 17); простежуваності (ст. 18); захисту інтересів споживачів (ст. 8); права на інформацію (ст. 9, 10). Коротко їх охарактеризуємо. Так, принцип аналізу ризиків виступає фундаментальною складовою політики безпеки харчових продуктів та передбачає, що для досягнення спільної мети забезпечення високого ступеня захисту

життя і здоров'я людини продовольче право має ґрунтуватися на даних аналізу ризиків, які можуть виникати під час споживання продуктів. Оцінка ризику ґрунтується на наявних наукових даних і здійснюється незалежно, об'єктивно і прозоро (ст. 6). Принцип обережності передбачає, що у випадках, коли за оцінкою наявної інформації встановлена можливість шкідливого впливу на здоров'я, але науковими даними це ще не підтверджено, можуть бути зроблені попередні заходи менеджменту ризику для забезпечення обраного на території Співтовариства високого рівня захисту здоров'я до надходження подальшої наукової інформації для проведення більш широкої оцінки ризику (ст. 7). Тобто, в силу принципу обережності, при оцінці небезпеки з боку продовольчого товару необхідно враховувати не тільки вже доведені шкідливі наслідки, а й саму можливість їх настання, якщо наукові дані поки не дозволяють дати однозначний результат (Право Європейського Союзу, 2013: 623). Щодо принципу захисту інтересів споживачів, то продовольче право має забезпечувати споживачам можливість робити компетентний вибір щодо споживаних харчових продуктів. При цьому повинні бути попереджені: а) практика обманів і введення в оману; б) підробок харчових продуктів і с) інші випадки, коли споживач може бути введений в оману (ст. 8). Принцип гарантування права на отримання точної та достовірної інформації передбачає, що при розробці, оцінці і перевірці продовольчого права повинна проводитися безпосередньо або через представницькі органи консультація громадськості у відкритій і прозорій формі (ст. 9). У випадках, коли є достатні підозри, що харчовий продукт або кормовий засіб може спричинити ризик здоров'ю людини або тварини, органи влади, вжива-

ють заходи щодо інформування громадськості про вид ризику для здоров'я (ст. 10). Принцип простежуваності встановлює, що на всіх стадіях виробництва, переробки і розповсюдження необхідно запровадити простежуваність харчових продуктів, кормів, продуктивних тварин, чи будь-яких інших речовин, які призначені для включення або очікується, що вони будуть включені в харчові продукти чи корми (ст.18). Це означає, що регламент вимагає від операторів ринку харчових продуктів запровадити підхід «крок назад – крок вперед», тобто мати можливість ідентифікувати оператора ринку, від якого вони отримали певний продукт, і оператора ринку, якому вони поставили певний продукт. Оператори ринку харчових продуктів мають запровадити системи і процедури, що дозволять їм виконати зазначену вимогу та надати компетентному органу інформацію, необхідну для забезпечення простежуваності (Простежуваність харчових продуктів, 2018: 12). Згідно з принципом відповідальності за безпеку харчових продуктів, підприємці, що здійснюють діяльність з виготовлення та обігу харчових продуктів і кормових засобів, забезпечують їх відповідність вимогам продовольчого права і контролюють дотримання цих вимог на всіх стадіях виробництва, переробки та обігу (п. 1 ст. 17). Тобто, відповідальність за безпеку харчових продуктів лежить на операторі ринку харчових продуктів.

Висновки і перспективи.

Таким чином, наявність норм, які регулюють окремий вид однорідних суспільних відносин (що виникають, змінюються і припиняються у процесі виробництва безпечної харчової продукції, включаючи корми), а також принципів, що виступають основними

засадами такого виробництва, дають підстави стверджувати, що продовольче право є сформованим правовим інститутом. Наявність в ньому значної кількості норм різних галузей права, об'єднаних за своїм змістом, дозволяє вважати його міжгалузевим правовим інститутом, основу якого складають норми сільськогосподарського (аграрного) права ЄС.

Список використаних джерел

1. Арабей Е.А. Правовые аспекты деятельности Европейского Союза в области защиты прав потребителей: дис..... канд. юрид. наук. Москва, 2014. 256 с.
2. Договір про функціонування Європейського союзу. Консолідована версія в редакції Лісабонського договору. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / За ред. Г. Друзенка. Київ: «К.І.С.», 2010. С. 75–420.
3. Курман Т.В. Поняття, ознаки, основні категорії та принципи продовольчої безпеки України. Правові засади екологічної та продовольчої безпеки: проблеми імплементації міжнародних стандартів: матеріали дискусійної панелі Першого Харк. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (Харків, 3–6.10.2017). Харків: Право, 2017. С. 87–103.
4. Новак Т.С., Мельник В.О. До питання маркування кормів за законодавством України. Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал. 2020. Vol. 11. № 1. С. 59–68.
5. Право Європейського Союзу: підручник / За ред. О.К. Вишнякова. Одеса: Фенікс, 2013. 883 с.
6. Право Європейського Союзу: навчальний посібник / За заг. ред. Р.А. Петрова. 2-е вид. Київ: Істина, 2009. 1023 с.
7. Право Европейского Союза. В 2 т. Особенная часть: учебник для бакалавров / Под. ред. С.Ю. Кашкина. 4-е изд. перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2013. 1023 с.
8. Простежуваність харчових продуктів: основні питання. Перший в Україні довідник. Вашингтон: Група Світового банку, 2018. 28 с.
9. Раджоньери М.П., Валетта М. Агроэкологическое право Европейского Союза и Италии / отв. ред. Д.О. Тузов. Москва: Статут, 2006. 208 с.
10. Регламент № 178/2002 об установлении общин принципов и требований в продовольственном праве, о создании европейского органа по безопасности пищевых продуктов и об установлении процедуры обеспечения безопасности пищевых продуктов. URL: <https://www.fsvps.ru/fsvps-docs/ru/usefulinf/files/es178-2002.pdf>.
11. Санітарні та фітосанітарні заходи: Мінекономіки про стан імплементації українського законодавства до вимог законодавства ЄС. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100018372-sanitarni-ta-fitosanitarni-zakhodi-minekonomiki-pro-stan-implementatsiyi-ukrayinskogo-zakonodavstva-do-vimog-zakonodavstva-yes>.
12. Юдо Ж. Вклад Европейского комитета по аграрному праву в развитие аграрного права в Европе. Правовое регулирование аграрных, земельных отношений, природопользования и охраны окружающей среды в сельском хозяйстве России, Украины, Белоруссии, Казахстана, других стран СНГ и государств ЕС: состояние, проблемы, пути совершенствования: междунар. сб. науч. тр. аграр. и юрид. высш. учеб.заведений России, Украины, Белоруссии, Казахстана, других стран СНГ и государств ЕС. Москва: Рос. ассоциация аграр. и природоресурс. права, 2009. Т. 1. 2009. С. 70–79.
13. Bernd M.J. van der Meulen. The Structure of European Food Law. URL: https://www.researchgate.net/publication/269762237_The_Structure_of_European_Food_Law.

14. Czechowski P., Korzycka-Iwanow M., Prutis S., Stelmachowski A. Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1999. 370 s.
15. Laky Z. Food safety. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/51/food-safety>.
16. Food law. URL: <https://www.foodlaw.it/food-law>.
17. Usher J.A. EC Agricultural Law. 2 edition. New York: Oxford University press Inc., 2001. 210 p.

References

1. Arabei, E.A. (2014). Pravovye aspekty deiatelnosti Evropeiskoho Soiuzu v oblasti zashchyty prav potrebytelei [Legal aspects of the activities of the European Union in the field of consumer protection]. Moskva, 256 (in Russian).
2. Dohovor pro funktsionuvannia Yevropeiskoho soiuzu. Konsolidovana versiiia v redaktsii Lisabonskoho dohovoru. Konstytutsiini akty Yevropeiskoho Soiuzu [Treaty on the Functioning of the European Union. Consolidated version as amended by the Lisbon Treaty. Constitutional acts of the European Union] (2010) / Za red. H., Druzenka. Kyiv: «K.I.S.», 75–420 (in Ukrainian).
3. Kurman, T.V. (2017). Poniattia, oznaky, osnovni katehorii ta pryntsyipy prodovolchoi bezpeky Ukrainy. Pravovi zasady ekolohichnoi ta prodovolchoi bezpeky: problemy implementatsii mizhnarodnykh standartiv [Concepts, features, main categories and principles of food security of Ukraine. Legal bases of ecological and food safety: problems of implementation of international standards]: materialy dyskusiiinoi paneli Pershoho Khark. mizhnar. yuryd. forumu «Pravo ta problemy staloho rozvytku v hlobalizovanomu sviti» (Kharkiv, 3–6.10.2017). Kharkiv: Pravo, 87–103 (in Ukrainian).
4. Novak, T.S. & Melnyk, V.O. (2020). Do pytan- nia markuvannia kormiv za zakonodavstvom Ukrainy. Pravo. Liudyna. Dovkilia: nauko- vo-praktychnyi zhurnal [On the issue of feed labeling under the legislation of Ukraine. Law. Human. Environment: scientific and practical journal], 11 (1): 59–68 (in Ukrainian).
5. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu [European Union law] (2013) / Za red. O.K., Vyshniakova. Odesa: Feniks, 883 (in Ukrainian).
6. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu [European Union law] (2009) / Za zah. red. R.A., Petrova. 2-e vyd. Kyiv: Istyna, 1023 (in Ukrainian).
7. Pravo Evropeiskoho Soiuzu [European Union law] (2013). V 2 t. Osobennaia chast / Pod. red. S.Yu., Kashkina. 4-e yzd. pererab. y dop. Moskva: Yzdatelstvo Yurait, 1023 (in Russian).
8. Prostezhuvanist kharchovykh produktiv: osnovni pytannia. Pershyi v Ukraini dovidnyk [Food traceability: key issues. The first directory in Ukraine] (2018). Vashynhton: Hrupa Svitovoho banku, 28 (in Ukrainian).
9. Radzhonery, M.P. & Valetta, M. (2006). Ahroekolohycheskoe pravo Evropeiskoho Soiuzu y Ytallyi [Agroecological law of the European Union and Italy] / otv. red. D.O., Tuzov. Moskva: Statut, 208 (in Russian).
10. Rehlament № 178/2002 ob ustanovleny obshchyn pryntsyypov y trebovaniy v prodovolstvennom prave, o sozdanny evropeiskoho orhana po bezopasnosti pyshchevykh produktov y ob ustanovleny protsedury obespecheniya bezopasnosti pyshchevykh produktov [Regulation No 178/2002 on the establishment of communities of principles and requirements in food law, on the establishment of a European food safety authority and on the establishment of food safety procedures]. Available at: <https://www.fsvps.ru/fsvps-docs/ru/usefulinf/files/es178-2002.pdf> (in Russian).
11. Sanitarni ta fitosanitarni zakhody: Minekonomiky pro stan implementatsii ukrainskoho zakonodavstva do vymoh zakonodavstva YeS [Sanitary and phytosanitary measures: Ministry of Economy on the state of implementation of Ukrainian legislation to the requirements of EU legislation]. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100018372-sanitarni-ta-fitosan->

- itarni-zakhodi-minekonomiki-pro-stan-implementatsiyi-ukrayinskogo-zakonodavstva-do-vimog-zakonodavstva-yes (in Ukrainian).
12. Yudo, Zh. (2009). Vklad Evropeiskoho komyteta po aharnomu pravu v rozvytye aharnoho prava v Evrope. Pravovoe rehulyrovanye ahrarykh, zemelnykh otnoshenyi, pryrodopolzovanyia y okhrany okruzhaiushchei srede v selskom khoziaistve Rossyy, Ukrainy, Belorussyy, Kazakhstana, druhykh stran SNH y hosudarstv ES: sostoianye, problemy, puty sovershenstvovanyia [Contribution of the European Committee of Agrarian Law to the development of agrarian law in Europe. Legal regulation of agrarian, land relations, nature management and environmental protection in agriculture in Russia, Ukraine, Belarus, Kazakhstan, other CIS countries and EU countries: state, problems, ways to improve]: mezhdunar. sb. nauch. tr. ahrar. y yuryd. vyssh. ucheb. zavedenyi Rossyy, Ukrainy, Belorussyy, Kazakhstana, druhykh stran SNH y hosudarstv ES. Moskva: Ros. assotsyatsiya ahrar. y pryrodoresurs. prava, 70–79 (in Russian).
 13. Bernd, M.J. van der Meulen. The Structure of European Food Law. Available at: <https://www.researchgate.net> (in English).
 14. Czechowski, P., Korzycka-Iwanow, M., Prutis, S. & Stelmachowski, A. (1999). Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 370 (in Polish).
 15. Laky, Z. Food safety. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/51/food-safety> (in English).
 16. Food law. Available at: <https://www.food-law.it/food-law> (in English).
 17. Usher, J.A. (2001). EC Agricultural Law. 2 edition. New York: Oxford University press Inc., 210 (in English).

O.V. Hafurova (2020). EU FOOD AND AGRICULTURAL LAW: PROBLEMS OF THE INTERRELATION. *Law. Human. Environment*, 11(2): 23-31. <https://doi.org/10.31548/law2020.02.003>.

Summary. *The article provides a scientific and theoretical analysis of EU food legislation. It was found that it is based on the rules of law governing relations related to the process of agricultural production. Such legal relations have a specific object (agricultural products, including feed), special entities (agricultural producers), and hence their content – the rights and responsibilities of entities associated with the safety of agricultural products at the stage of primary production.*

In order to determine the place of food law in the EU legal system, its principles are revealed: risk analysis (Article 6); precautionary principle (Article 7); responsibility for food safety (Article 17, paragraph 1); traceability (Article 18); protection of consumers' interests (Article 8); the right to information (Articles 9, 10).

It is argued that the existence of rules governing a particular type of homogeneous social relations (arising, changing and ceasing in the production of safe food, including feed), as well as the principles underlying the basic principles of such production, indicates that food law is formed legal institution. The presence in it of a significant number of norms of different branches of law, united in their content, allows us to consider it an interdisciplinary legal institution, the basis of which are the norms of agricultural (agricultural) law of the EU.

Keywords: *food law, agrarian law, EU legislation, agricultural products, foodstuff, food quality and safety, consumer protection, primary production of agricultural raw materials, feed*